УДК 639: 061.2 (09) (477.83/86)

Проців О.Р.
Головний спеціаліст
Івано-Франківського ОУЛМГ

До історії діяльності мисливської охорони в Галичині середини XIX-першої третини XX століття

Анотація

В даній статті висвітлюються права та повноваження осіб, уповноважених здійснювати охорону мисливських угідь. Висвітлено діяльність мисливської охорони на фоні Австро-Угорської імперії, місцеві особливості, які впливали на виконання обов'язків.

Ключові слова: Галичина, мисливська охорона, браконьєрство, полювання.

As to history of the activity of hunting guard in Halychyna from the middle of 19th till the one-third part of 20th century

In this article it is explained rights and power of persons who are authorized to accomplish the guard of hunting objects. It is explained the activity of hunting guard in the times of Austro-Hungarian Empire. Also it is axplained local peculiarities which had influence to discharge duties.

Key words : Halychyna, hunting guard, poaching,hunting.

У середині XIX мисливство переходить із стадії абсолютного використання дичини та починає набирати ознаки галузі економіки. У цей період у ряді країн Австро - Угорської імперії входять у дію перші мисливські закони, які врегульовують стосунки у галузі мисливства. У Галичині Перший мисливський закон прийнято у 1875 році, а у Королівстві Польському у 1871 році. Для ефективного ведення мисливства важлива роль відводилась безпосередньому виконанню законодавства у частині

забезпечення статусу мисливської охорони та безпосереднього виконання ними своїх обов’язків.

Дана проблематика широко висвітлюється в періодичній пресі Австро-Угорської імперії, а саме в журналах «Łowiec» («Мисливець»), який виходив у Львові як друкований орган Галицького мисливського товариства з 10 січня 1878 року. У цьому журналі друкували публікації таких дослідників, як Кравчинський В., Калузький В., Лобось С., Камоцький С., Рожинський Ф., Шехтель Е. Іншою джерельною базою є законодавство описуваного в праці періоду.

Метою дослідження є опис та аналіз діяльності мисливської охорони середини XIX - першої третини XX століття у Галичині та провести порівняння її діяльності на фоні інших країн та висвітлення особливості її діяльності у Галичині.

У Галичині полювання має давні традиції, своїми коріннями сягаючи доісторичних часів. Археологічні розкопки показують, що люди, які заселяли Галичину займалися мисливством. До X віку, коли полювання проводилось виключно для життєвої необхідності, а саме для їжі та одягу, не існувало жодних регулювань щодо проведення полювання.

Дичина тоді була «res nullis» - кожен полював коли і де хотів. Добута дичина вважалась власністю мисливця.

З утворенням князівств та держав, а також приватної власності на землю та мисливські тварини суспільні відносини у сфері мисливства почали врегульовуватись відповідними нормативними актами. У феодальні часи панівна верхівка закріпила за собою монопольне право полювання. Для організації управління мисливством князі призначали відповідних урядовців, які мали титул венатора [1].

В обов’язки венатора входив обов’язок піклуватись мисливством [2].

Венатори стояли на вершині державної мисливської ієрархічної структури. У їхньому підпорядкуванні були ловчі та мисливці, у деяких документах згадувалась посада підловчого. Часто до посади венатора

додавали назву тієї місцевості, яку він мав у підпорядкуванні. Серед іншого в їхні обов’язки входили доставка м’яса для князя і його двору та організація полювання для князів [3].

З трансформацією феодального устрою на буржуазний, а з нею привілеїв, які у мисливстві мали феодали, відпала необхідність органам державної влади утримувати венаторів. Організовується поліція, яка здійснює державний нагляд за дотриманням мисливського законодавства. Так, у середині 18 століття у Галичині здійснювався державний нагляд за мисливством мисливською поліцію. Крім мисливської поліції була також санітарна, будівельна, пожарна, ринкова, та адміністративну поліція [4].

За даними статистичного збірника « Статистичні таблиці про гмінні відносини у Галичині» за 1877 році зазначається, що у Галичині станом на 1876 рік було 5933 гміни. У 749 гмінах була як польова так і лісова поліція, у 1810 гмінах - лише звичайна поліція, у в 831 гміні була або польова, або лісова поліція. Всього поліція несла свою службу у 3390 гмінах, що становить 59% від усіх гмін. Для зарплату поліції та оплату інших гмінних послуг за рік витрачено 94.957 злотих, тоді як на оплату війтів пішло 106 тис. злотих, а на гмінних писарів 185,5 тис. злотих [5].

Із впровадженням у життя перших мисливських законів у Галичині ними визначався правовий статус мисливської охорони. Так, мисливським законом від 1897 року статтею 30 визначалось, що орендарі гмінного полювання були зобов’язані у тримісячний термін після отримання права полювання організувати мисливську охорону у відповідній кількості осіб і представити їх для затвердження повітовій владі. Стаття 32 визначала, що особи з числа мисливської охорони, які були затверджені і склали відповідну присягу, мають право під час виконання службових обов'язків носити мисливську зброю. Зброю можна використовувати супроти третіх осіб лише у випадку нагальної і слушної потреби.

Якщо особа з числа мисливської охорони носить відповідно визначену відзнаку, тоді вона набирає статус громадської охорони відповідно до закону

від 16 червня 1872 року. Зміст присяги мисливського охоронця був затверджений законом від 4 вересня 1892 року [6].

Загалом мисливство у Галичині та на Буковині знаходилось чи не на найгіршому місці серед інший країн Австро-Угорської монархії. Тому зберігалась певна кореляція між рівнем ефективності ведення мисливського господарства та чисельністю мисливської охорони. Так, у 1908 році у деяких країнах на кожні 1000га мисливських угідь припадала певна кількість професійних мисливців та мисливських охоронців: у Моравії - 2,47, Сілезії - 2,02, Нижній Австрії - 1,79, Чехії - 1,65, Штирії - 1,53, Крайні - 1,12, Галичині - 1,11, Приморських державах - 0,99, Верхній частині Австрії - 0,93 Буковині - 0,84, Зальцбурзі - 0,68, Тиролі - 0,67. Детальніше чисельність та професійний рівень мисливської охорони наводиться у таблиці № 1 [7].

Таблиця №1

Працівники, зайняті у мисливському господарстві у 1908р.

Частина Австрійської монархії	Професійні мисливці		Інші мисливські охоронці		Професійні стрільці та інші мисливські охоронці разом
	Екзаменовані	Не екзаменовані	Екзаменовані	Не екзаменовані	
Придунайська	1,565	926	355	1,631	4,477
Альпійська	1,373	695	2,191	3,794	8,053
Північно-західна	2,416	2,861	911	7,651	13,839
Північно-східня	20	113	1,849	7,254	9,236
Приморська	-	-	19	754	773
Разом	5,374	4,595	5,325	21,084	36,378

Низька ефективність ведення мисливського господарства призводила до низької заробітної плати. Найчастіше місячна оплата становила лише 10

крон. Тому, як зазначалось в «Ловці Велькопольському», не можна вимагати від охоронця сумлінної праці за таку низьку оплату [8].

У Львівському «Ловці» у статті «Про організацію лісової охорони» (1908р.) стверджувалось, що найліпшими мисливськими охоронцями є чехи. Але частина власників мисливських господарств стверджувала, що найліпше у мисливську охорону набирати місцеве населення [9].

Тому для стимулювання роботи мисливської охорони мисливські товариства оголошували різноманітні конкурси. Так, Галицьким мисливським товариством у 1904 році проводився конкурс ім. графа Йозефа Потоцького для нагороди мисливської охорони. Переможці конкурсу визначались серед числа мисливських охоронців, які відзначились самовіданністю у справі охорони дичини, відстрілі хижаків та боротьбою з браконьєрством. Визначалось шість нагород, а саме: дві - по 30 корон, дві - по 20 корон, і дві - по 10 корон [10].

Аналогічну мотивацію щодо діяльності мисливської охорони проводило Варшавське товариство справедливого полювання у Королівстві Польському. Це товариство запровадило нагороди за кожну відібрану зброю у сумі 50 копійок, а за особливу ретельність мисливського охоронця преміювали годинником «Tissot» вартістю 30 рублів. За період з 1899 по 1914 рік товариство конфіскувало 47021 одиницю зброї, мисливським охоронцям виплачено 23.210 рублів та премійовано 132 годинниками «Tissot» [11].

3 грудня 1927 року у Вільно створено "Мисливське товариство Віленського воєводства". Дане товариство було невелике: чисельність членів доходила до 200 чоловік, і ніхто із них не був мисливцем. Для мотивації мисливських охоронців воно за період з 1928 р до 1935 року витратило на винагороди на поліціянтів та єгерів 1970 злотих [12].

Наступним мисливським законом Польщі від 3 грудня 1927 року було приділено більше значення питанню статусу мисливських охоронців. Статтею 22 визначалось, що власники мисливських господарств як спільних та власних, а також орендарі полювання повинні були утримувати осіб для

забезпечення мисливської охорони. До осіб, які мали б виконувати функції мисливської охорони, ставилось такі вимоги: повноліття, вміння приймати самостійне рішення, польське громадянство, відсутність покарання за злочини, відсутність покарання за економічні правопорушення, а також - за порушення правил полювання. Особа повинна була відповідати вимогам закону для отримання дозволу на зброю. Стаття 23 визначала, що мисливський охоронець перед початком роботи повинен бути затвердженим старостою повіту і приписаний до відповідного воєнізованого підрозділу (роти).

Після складення перед старостою присяги мисливський охоронець отримував у старости відповідне посвідчення і відзнаку, яку повинен був носити при виконанні своїх обов'язків.

Мисливський охоронець працював по контракту, який складався між ним і власником або орендарем, в якому обумовлювався період його роботи. Однак староста мав право в будь - який момент звільнити мисливського охоронця за недобросовісну роботу, а також відібрати у нього посвідчення та відзнаку охоронця.

Статтею 24 визначались обов'язки мисливського охоронця, суть яких заключалась в основному у нагляді за дотриманням мисливського закону.

Закон визначав, що мисливський охоронець при виконанні своїх повноважень мав право:

- вимагати від осіб, яких він зустрів у мисливських угіддях з вогнепальною зброєю або іншими мисливськими приналежностями, або дичиною, показати мисливське посвідчення;
- якщо ці особи полюють, вимагати також письмову згоду власника або орендаря мисливських угідь;
- якщо полювання проходило в присутності власника або орендаря мисливських угідь то перевірка документів не була обов'язковою.

При невиконанні вимог охоронця, він мав право відібрати вогнепальну зброю, а також інші мисливські приналежності і дичину від осіб, яких

зустрів у мисливських угіддях. За відібрану вогнепальну зброю мисливський охоронець зобов'язаний був видати відповідну розписку.

Мисливський охоронець повинен був право затримати осіб, які порушили мисливський закон. Якщо неможливо було встановити на місці їх прізвище, місце проживання, він мав доставити їх до відповідних органів влади для з'ясування особи.

Мисливський охоронець зобов'язаний був доставити відібрану зброю та мисливські приналежності з відповідним рапортом на протязі 24 годин до найближчого відділу поліції, а дичину віддати власнику або орендарю мисливських угідь [13].

Порівнюючи мисливський закон від 1927 року з Галицьким мисливським законом, слід відзначити, що новим мисливським законом вже не висувалось імперативної вимоги щодо утримання мисливської охорони. Через низьку дисципліну мисливських охоронців орендарю права полювання потрібно було нерідко самому слідкувати за мисливськими охоронцями, щоб не допускати приховане браконьєрство [14].

Крім законодавчих вимог до мисливських охоронців ставились також високі моральні вимоги. Розпорядженням міністра сільського господарства від 21.02.1929 року, яке було видане за погодженням міністра внутрішніх справ, визначалось, що мисливські охоронці повинні були складати перед повітовою виконавчою владою присягу такого змісту:

«Присягаю Всемогутньому Пану Богу, що обов'язки мисливського охоронця у довіреному мені мисливському господарстві буду виконувати сумлінно і вірно, буду наглядати за тим, щоб виконувались вимоги, щодо охорони мисливства, буду повідомляти владу про будь – які виявлені мною порушення мисливського закону, надані мені повноваження буду виконувати справедливо. Тож нехай мені Пан Бог допоможе».

Встановлювалось, що відзнакою для мисливських охоронців була жовта бляха, підвішена на сукняному ремінці, 10 см довжиною і шириною 9 см. Бляха мала овальну форму, по середині вигравірований державний герб, а

навколо напис «Мисливський охоронець». Ремінець, на якому трималась бляха складалась із двох пасків, а саме, верхній – світло -зеленого кольору, нижній - жовтого кольору, кожен шириною 6 см. Охоронці повинні були носити бляху на лівому рукаві [15].

Крім визначеної законом бляхи мисливські охоронці мали відповідну форму, яка була зеленого або сірого кольору з темно-зеленим коміром.

Мисливські охоронці, які склали присягу, мали майже такі самі повноваження як і особи, які служили у державній поліції, що давало досить добрі результати у боротьбі з браконьєрством. При розгляді у суді справ по браконьєрству пояснення присяжної мисливської охорони мали велику вагу. Свідчення присяжної лісової охорони суд брав до уваги, навіть, якщо небуло інших свідків.

Спосіб поведінки лісової охорони при виконанні своїх обов'язків був пов'язаний з тим, чи знаходиться мисливський охоронець у формі, чи ні. Якщо мисливський охоронець був у формі, він повинен при зустрічі із своїм керівником і його гостями привітати їх салютом, а також охоронець повинен підійти до свого керівника на відстань кількох кроків і привітатись словом «Честь» (вітаю) і доповісти у декількох словах про теперішню ситуацію.

Було також визначено спосіб поведінки мисливської охорони при зустрічі з браконьєром. Коли охоронець зустріне під час обходу особу яку він не знає і де її місцезнаходження заборонене, він повинен наблизитись до неї на декілька кроків і ввічливо вияснити причини її перебування.

При зустрічі з браконьєром слід наказати йому покласти зброю на землю і піднести руки вгору, одночасно тримаючи при цьому свою зброю напоготові. У випадку нападу на охоронця застосування зброї дозволено лише у випадку самооборони.

Якщо наказ покласти зброю не виконується, можна відразу застосовувати зброю [16].

Досить жорстко законодавство визначало покарання за опір мисливській охороні, яке передбачало покарання у вигляді арешту від 14 днів до трьох років.

Якщо стався напад на мисливського охоронця із застосуванням вогнепальної зброї, сокири або інших подібних засобів, то така особа підлягала покаранню не менш як на три місяці. Якщо під час нападу завдано фізичних збитків охоронцю, то винуватець підлягав покаранню на 10 років позбавлення волі у тюрмах суворого режиму [17].

Особливо небезпечно було працювати мисливським охоронцем після Першої світової війни, підчас якої місцеве населення у Карпатах набуло велику кількість зброї, яку залишали росіяни, німці, а також австрійці і відстрілювало карпатського оленя у будь - яку пору.

Від часу закінчення Першої світової війни і до весни 1919 року, коли лісі польські війська почали наводити порядок, зустріч мисливської охорони з браконьєром означала смерть одного із них [18].

Для страхування мисливських охоронців передбачалось страхування на випадок смерті та каліцтва [19].

Були також засновані фонди, які йшли на підтримку сімей загиблих мисливських охоронців та лісників. У випадку загибелі з фонду виплачувався 351 злотий [20].

Для організації навчання мисливських охоронців після Першої світової війни для мисливських та лісових охоронців були організовані курси з числа воєнних інвалідів у Білянах під Краковом. У 1916 році було випущено перших 26 кандидатів [21].

Вища лісова школа для підготовки лісової охорони у Галичині існувала лише у Львові. Навчання там тривало три роки [22].

Підготовка мисливської охорони велась у середній лісовій школі у Болехові, в якій навчалось у 1908 році лише 12 учнів [23].

Висновок

Для ефективності ведення мисливства велике значення має законодавче забезпечення правового статусу осіб, в обов'язки яких входить нагляд за дотриманням мисливського господарства. Погана вмотивованість, низький освітній та моральний рівень мисливських охоронців призводить до їх неефективної роботи. Спостерігається чітка залежність між чисельністю мисливських охоронців на одиницю площі та ефективністю ведення мисливського господарства. У господарствах, де є більше охоронців, ефективніше ведеться мисливське господарство. В загальному по Україні на одного єгера в 2003-2007 роках в середньому припадає 11,2 тис. га мисливських угідь, тоді як у найбільш відсталих у мисливському відношенні країнах Австро-Угорської імперії у 1908 році припадало у десять разів менше мисливських угідь, а саме 1,11 тис. га. У порівнянні з веденням мисливства у 1908 році у Галичині на даний час є надзвичайно низький рівень його ефективності. Одним з головних показників ефективності мисливства є чисельність добутих тварин. Набагато ефективніше велось мисливське господарства у Галичині у 1908 році._Так, у 1908 році на 1000 га властивих для перебування мисливських угідь відстрілювалось 1,18 голів. козулі, 0,14 голів. оленів, 0,47голів. кабанів, 8,1голів. зайців [24].

У 2004 році по Івано-Франківській області на 1000 га властивих мисливських угідь відстрілюється оленя - 0,01 голів, козулі - 0.09 голів. дика свиня - 0,05 голів, зайця – 5,9 голів., тобто, на даний час відстрілюється копитних у 10 разів менше ніж на тій самі території у 1908 році [25].

Тому для піднесення ефективності ведення мисливського господарства необхідно вдосконалювати статус єгерів, які є ключовою складовою в мисливському господарстві.

Список використаної літератури

1.Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – s.7-16.

2.Łoboś S. Myśliwstwo polskie w obcej prasie łowieckiej//Łowiec.– 1910. – № 18. – s.216.

3.Prawo lowieckie w polsce w wiekah srednich//Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do "Gazety Lwowskiej". 1904 № 7 s.609-622

4.Tokarz W. Galicya w początkach ery Józefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783. – Kraków: Akademia umiejętności, 1909. – s.26.

5. Pilat T. Tablice statystyczne o stosunkach gminnych w Galicj. Drukarnia K. Pillera, 1877. s.26-29.

6.Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s.22.

7.Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921. – s. 17

8.O stosunkach łowieckich w Galicyi //Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – s.296-299.

9. O organizacji straży łowieckiej//Łowiec. – 1908. – № 1. – s. 3-4

10.Konkurs na nagrody im. Hr. Józefa Potockiego dla straży łoweickiej//Łowiec. – 1904. - № 13. – s.147.

11.Pięćdziesięciolecie polskiego towarzystwa łowieckiego//Łowiec Polski. – 1939. – № 10. – s.299-303.

12.Myśliwstwo wschodnie: księga pamiątkowa łowiectwa wschodniego. – Wilno: Skład główny w towarzyswie łowieckim ziem wschodnich w Wilnie, 1935. – s.49.

13.Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – s. 34-35.

14.Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №12. – s.193.

15.Kalendarz myśliwski na 1934 rok. – Warszawa: Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. – s. 203-204.

16.Kamocki S. Podręcznik łowiectwa. – Warszawa: Nowy Świat, 1935. – s. 204-206.

17.Kodeks karny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej. – wyd. IV. – Warszawa-Poznań: Skład główny w księgarni Św. Wojcecha w Poznaniu, 1925. – s. 39, 71, 159, 160, 204.

18.Marcinków J. Rykowisko jelenie w Karpatach//Łowiec . – 1929. – № 4. – s.53-56.

19.Straż łowiecka w niebezpieczeństwie//Łowiec Polski – 1933. – № 11. – s.122

20.Wiadomości bieżące// Łowiec Polski – 1931. – № 10. – s.197.

21.Kurs dla straży leśnej i łowieckiej//Łowiec . – 1917. – № 7-8. – s.60-61.

22.Wyżcza szkoła lasowa we Lwowie//Łowiec. – 1910. – № 17. – s.207.

23.O stosunkach łowieckich w Galicyi //Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – s.296-299.

24.Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921. – s. 19

25.Мисливське господарство Івано-Франківської області в 2004 році: Статистичний бюлетень. – Івано-Франківськ, 2005. – 21.

О.Р. Проців До історії діяльності мисливської охорони в Галичині середини XIX- першої третини XX ст.//Актуальні проблеми державного управління Збірник наукових праць Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. - Харків. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2010. – № 1 (41). – с. 25-28